

נר לשולחן שבת

פרשת משפטים

גליון 898 תשפ"ה

"ביום עשרים וארבעה
לעשתי עשר החדש הוא החדש שבט
היה דבר ה' אל זכריה...
שבתי לירושלם
ברחמים ביתי יבנה בה!"

אביו של הגאון רבי ישראל זאב גוסטמן היה תלמידו של ה"חפץ חיים". עוד בהיותו ילד לקחו אביו לראדין לשהות במחיצת רבו. היה זה בגיל תשע, באותו ביקור שהה הילד ישראל זאב כמה ימים בבית מדרשו של ה"חפץ חיים".

לימים סיפר: "היתה לי חוצפה בשלושה דברים עם ה"חפץ חיים". הראשון היה קשור לבגדי המשיח של ה"חפץ חיים"....

הדבר השני סיפר הרב גוסטמן בחיור: "היה זה כשראיתי את ה"חפץ חיים" מסתובב בבית המדרש, הספסלים והשולחנות היו מסודרים באופן כזה שה"חפץ חיים" יוכל להחזיק בהם כאשר פסע בבית המדרש מהכניסה עד חלקו האחורי.

העזתי פנים ושאלתי: "למה הרב לא משתמש במקל?" ה"חפץ חיים" ענה לי: "כי ה' ברא אותנו עם כל מה שנחוץ לנו". החצפתי פנים ואמרתי: "גם פרה לא צריכה את הקרניים שלה..."

כדי להבין את מה שאמרתי, צריך לתאר את הרקע לדברים. ה"חפץ חיים" היה רגיל לשתות חלב בבוקר השכם. כיון שכך בחורים משיבת ראדין היו הולכים לבית איכר גוי להשגיח על החליבה. לפעמים האיכר כבר חלב את פרותיו לפני הגעתם של הבחורים ואז לא היה ל"חפץ חיים" חלב באותו יום. לפעמים האיכר היה שיכור בלילה ולא קם עד לשעה מאוחרת, ואז נוצר ביטול תורה לבחורים במשך ההמתנה הארוכה עד שסוף סוף האיכר התעורר וחלב את הפרות.

בעקבות זאת קנו ל"חפץ חיים" פרה. לאף אחד מבני הישיבה לא היה זמן להתעסק עם אותה פרה והיא היתה מסתובבת במשך היום בעיירה ראדין וגורמת נזקים לפעמים. כדי למנוע זאת שייפו את קרניה. אך זה לא פתר את הבעיה לגמרי, כי היא השתמשה בכל תולדות הקרן כדי להמשיך להזיק....

זה היה הקשר לשאלתי שגם פרה לא צריכה את הקרניים שלה... ה"חפץ חיים" לא ענה על דברי ואני חזרתי למקומי ברכתי בית המדרש.

פתאום ראיתי את ה"חפץ חיים" הולך אלי כשהוא מחזיק בשולחנות עד הגעתו למקומי. הוא פנה אלי ואמר ברגש: "היא הפכה להיות מזיק!" כך ה"חפץ חיים" התייחס לקושייטו של ילד בן תשע! ("איש האשכולות" עיי"ש אודות שאר החוצפות...)

עוד פרה בהלכות בין אדם לחברו...

מי שצייר או צילם את חברו, מותר לו למכור את התמונה, לעשות בה סחורה - אין זה דומה לדין "כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו" (ב"מ לה) כי אין זו פרת חברו, אלא מעשה שלו. לדוגמא, אם יצייר מן הדמיון את חברו וכי יוכל לאסור עליו?!

(הגאון רבי יוסף חיים זונפלד - "שלמת חיים" ב"י ט)

פרשת משפטים עוסקת בחוקי התורה, בעיקר בדיני בין אדם לחברו, שאף "תורת בין אדם לחברו" נאמרה בסיני. אמר רבי ירוחם: "אצלנו החוקים מעצבים את החיים, לעומת אומות העולם שהחיים מעצבים את החוקים!" ("שפתי חיים" משפטים)

הגאון רבי יחזקאל ברטלר בשנותיו האחרונות היה משתמש בעת עיונו בספרים במשקפי קריאה. מאחר שמשקפיים כאלו אסור לטלטלם בשבת, היה נוהג להניחם מבעוד יום בכל בתי הכנסת שהיה עתיד להתפלל בהם בשבת.

מוצאי שבת אחד רבי יחזקאל תר אחרי משקפיו בבית הכנסת ולא מצאם. בהגיעו לביתו אמרו לו כי ראו אותם על אדן החלון בבית הכנסת לדרמן.

רצו בני הבית ללכת להביא לו אותם. אך הוא מנע זאת באומרו כי מאחר ואין לו סימן מובהק בהם, שמא משקפיים אלו אדם אחר הניחם שם והם דומים לשלו. כמוכן שכאשר יביאו לו אותם תהיה לו טביעות עין בהם, ולכשיביאום ויראה שאינם שלו ישיבו אותם אל המקום שהיו מונחים שם, עדיין יש מקום לחשוש שמא בינתיים, בעת הבאת המשקפיים אליו - אשר הוא זמן מועט, שהרי בית הכנסת קרוב אל ביתו, ברחוב ורנר - יבוא בעל המשקפיים לקחת את משקפיו ויראה שאינם נמצאים במקומם ויחשוב שלקחו אותם ויטיאש מהם.

הואיל ורבי יחזקאל היה נצרך מאד למשקפיו, עתרו לו בני ביתו, אולי ימצא אופן בו יהיה מותר להביא את המשקפיים. נענה ואמר: "רק אם בעת שאחד יביא את המשקפיים יעמוד במקום שני על המשמור, לראות שבכל אותו זמן לא ניגש אי מי אל אדן החלון לקחת את משקפיו".

הנה זהירות זו נדמית יתירה יותר מדי מעל ומעבר... למה לנו לחשוש שבאותן דקות בדיוק יבוא בעל המשקפיים האמיתי.

והנה בעוד השני ניצב על המשמור נוכח ונפעם כמה גדולים דברי חכמים, שאותו החשש המופרך לכאורה ארע לנגד עיניו. אך יצוא יצא האחד עם המשקפיים אל בית רבי יחזקאל ברטלר, הנה בא בעל המשקפיים, הלא הוא הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי, ולולי עמד שם ודאי היה מתיאש מהם ושב אל ביתו... ("עפי" קובץ "אמרי יחזקאל" גליון כ"ב)

היה יהודי מסכן בשכונת "שערי חסד", שילדים היו חומדים לו לצון ומחביאים את קבקיבו. כשהרב מטשיבין היה רואה אותו מחפש את קבקיבו, היה עוזר לו למוצאם. כשרבינו נפטר אמר אותו יהודי: "מי יביא לי עכשיו את הקבקים..." ("שר התורה")

"כי השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים - משקיבל שוחד ממנו, אי אפשר שלא יטה את לבבו אצלו להפך בזכותו". (כ"ג ח' כתובות קה)

הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטנין הביא מכאן סמך למנהגם של חסידים לתת מעות "פדיון" לרבי, כי על ידי שנותנים לו ממון אי אפשר שהרבי לא יהפך בזכותם ויתפלל בעדם... (ס"ח)

פעם באו שני אנשים לדון דין תורה לפני האדמו"ר רבי אהרן מנחם מנדל מאלסק, אלא שהוא הרגיש בנפשו דבר מה שאינו מסוגל כעת לדון, לא ידע בבירור למה. ביקש מבעלי הדין שימחלו לו ויבואו לפניו למחר.

בהגיעו אל ביתו הגישה הרבנית את סעודת הערב שכללה לחם עם חמאה. מתוך פזרנותו לצדקה ידע שבדרך כלל ביתו ריקם, היה הדבר תמוה בעיניו, מהיכן לקחה לוקסוס כזה...

לשאלתו, השיבה לו שאיש פלוני הביא את החמאה במתנה. היה זה אחד מבעלי הדין שעמדו לפניו היום בדין. עתה התברר לו מדוע התקשה לדון בדבר - מן השמים מנעו ממנו לקבל שוחד. (פאר מנחם)

שאלו את ה"בית הלוי", היה רב אחד שידוע שלוקח שוחד ואע"פ כן לא התקיים בו הפסוק "כי השוחד יעור פקחים"!? ענה להם רבינו מינייה וביה: "במקרה מוכר לי הרב הזה בתור אחד שאינו חכם גדול - טיפש היה - ובתורה כתוב כי רק הפקחים שלוקחים שוחד יתעוורו, לכן לא נתקיים בו פסוק זה..." (עובדות והנהגות מבית בריסק" ח"ב מפי השמועה)

עונש זה של עיוורון הינו מידה כנגד מידה, על פי דברי רבינו היונתן אייבשיץ שלא פסק דין בלי לעיין קודם בספרי הפוסקים. וכתב הטעם משום שאותיות מחכימות. על פי זה יש לומר כי הדיין באם רוצה לדון דין אמת צריך את העינים כדי להביט ולעיין בספרים, אך אם לוקח שוחד, אין לו צורך בעיניו... (בית פנחס)

השבוע יחול יום הזכרון לגאון רבי אלכסנדר סנדר שור בעל "תבואות שור" ו"שמלה חדשה", כ"ז שבט תצ"ז מתורתו בעיני פרשת משפטים ועיני מלחמת חרבות ברזל

השבוע יחול יום הזכרון לגאון רבי אלכסנדר סנדר שור בעל "תבואות שור" ו"שמלה חדשה", כ"ז שבט תצ"ז

מתורתו בעיני פרשת משפטים ועיני מלחמת חרבות ברזל

"... ונתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים". (ר"ה כה) נקטה הגמרא לשון 'נתמנה', ללמד, שדווקא שנתמנה משום שהוא ראוי לכך ולא על ידי ממון או שאר תחבולות.

תוכחת מוסר: הנה אוי ואבוי על הפירצה בדורנו, נהפך למשחית הודינו, שבקצת קהילות נבחר הרב על ידי תחבולות וממון ללא כהן מורה, על כן תפוג תורה, כי מזה נמשך כל הקלקולים. כגון, קלקול שוחטים וחזנים, קלקול מקוואות וסופרי סת"ם, נפלה משמים ארץ כל דיני ממונות, הוראה בכללם.

כהנה וכהנה יש להתלונן על מחזיקיהם ותומכיהם של אותם רבנים והמתחננים במ. מהם קודם בואם לעיר, להיות להם סנגורים בעושרם ותוקפם. ומהם לאחר בואם, ביבוש קציר של הרב, שאז נוח לרודפו ולבזותו...

הרבה ראוי לדבר בזה, אבל אשמרה לפי מחסום, ישמע חכם ויוסף לקח. (בכור שור"ה כה)

"משרבו רואי פנים בדין בטל לא תגורו". (סוטה מז)

כתב הרמ"א בשם תשובות מהרי"ו, שנהגו עכשיו שלא למחות בעוברי עבירה, משום שיש סכנה בדבר. (ח"מ י"ב יו"ד של"ד)

מהלכה זו דשו רבים, עשו היתר להחניף לכל מי שיש לו יד ושם אצל השררה, או שיש לו תקיפות, אע"ג שלא ברור היזקו. לעניות דעתי טעות גמורה היא. דברי מהרי"ו לא נאמרו כי אם כאשר ברי היזקו. שאם לא תאמר כן ביטלת דין "לא תגורו", דוודאי לא נאמרה אזהרה זו אלא כאשר יש מקום לירא ממנו.

כפי שמצינו אצל ינאי המלך, שהתייראו ממנו הסנהדרין והענישם שמעון בן שטח. וקשה, וכי לא צדקו שהיה להם לירא ממנו, הלא סופו הוכיח שינאי הרג את כל חכמי ישראל?! אלא שלא היה אז ברור היזקו. (והביא עוד ראיות רבות לדבריו עיי"ש). מכאן שלא מן הכל יש לירא, וכל שכן דין הממונה לרבים ומעמיד משפטי הדת על תילם, או השופט אשר הוא ממונה לרדות את העוברים על משפטי ה' יזכה למחיצת פנחס המקנא ורעה אליו לא תאונה.

(בכור שור" סוטה מז)

רצונו של עמוותי בראותי קצת קהילות מושיבים לפרקים במושב בית הדין מנהיגים-פרנסים, אחד או שניים לערב פסקי בעלי בתים בדיני התורה, שהם על הרוב הפכים, או שפוסקים בדיני ממונות בלי דיני התורה. או שאחר פסק הדין על פי הדיינים הם סותרים את הדין כרצונם, מאריכים ומקצרים בו... אם יאמרו כי פסקיהם בגדר 'הפקר בית דין' הוא, זה טעות גמור, שלא נאמרו דברים הללו אלא היכן שמתקנים תקנה כללית לצורך הקהילה, או לגדור גדר ולעשות סייג לתורה.

ואם יאמרו המנהיגים שהם פוסקים כן כיון שרוצים לפסוק 'לפנים משורת הדין', כדברי השו"ע (ח"מ י"ב), גם זה טעות גמור. מעניין זה היו כל תקנות רבותינו הקדמונים ותקנות ראשי ועד ארבע ארצות. אבל בדיני בין אדם לחברו אין זו אלא גזילה.

הראשים מחוייבים לעמוד בפרץ לשבר מלתעות המסרב לקיים פסקי הדיינים, ואם עושים כן עליהם אמרו חז"ל "כל המנהיג את ישראל בעולם הזה, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". (שם)

עזה - מקומם של צרי העין!

"אמר רבי חייא בר אבא: מפני מה עופות שבבבל שמנים. אמר לו רב אסי: כלך למדבר עזה ואראך שמנים מהן..." (שבת קמ"ה)

דין ודברים זה צריך ביאור, שלכאורה הם דברים של מה בכך...

ביאר זאת "בכור שור" בארוכה... ועוד יש לומר: כלל אמרו חז"ל 'עופות מכירים במי שהוא צר עין ולא אוכלים משלו'. ובבבל היו צרי עין, אם כן תמוה, איך העופות בבבל היו שמנים, הרי הם היו צריכים להשמר מלאכול?! זו קושייתו של רבי חייא.

השיב לו רב אסי תשובה ניצחת: 'לך למדבר עזה! הנה מבואר כי עונשם של צרי עין הוא נגעי בתים, מידה כנגד מידה, הוא לא רצה להנות אחרים משלו, ה' מפנהו מביתו ורכושו מופקר.

בזמן הזה אע"פ שאין עונשי בית דין יש עונש כמידתו, לכן גם היום עונשו של צר עין הוא שה' מביא עליו ענין שרכושו יופקר.

הנה מצינו כי בתחומי עזה היה מקום 'חורבתא סגיראת' שהיו שם נגעי בתים (סנהדרין ע"א). כיון שהיו צרי עין נענשו בנגעי בתים והופקרו תבואותיהם, בכך היה לעופות ריבוי מזון די והותר.

כך גם הוא הענין בבבל, נהפוך הוא, על ידי שהם צרי עין היה לעופות הרבה לאכול. (בכור שור" שבת קמ"ה עיי"ש)

אם בעזה עסקינן - נתפלל לניסים!

בחנוכה, מי ששכח בברכת המזון לומר "על הניסים", יאמר בסוף "הרחמן יעשה לנו ניסים כמו שעשה..." (א"ח קפ"ד) ותמוה, הרי אין לאדם להתפלל שיעשה לו נס (ברכות ס.)!?

אע"ג שדין זה לא נזכר במפורש ב"שולחן ערוך", מכל מקום מובא שהאומר "יהי רצון שתלד אשתי זכר" הוי תפילת שווא, אם כן מוכח שהמתפלל שיעשה לו נס, הרי זו תפילת שווא!?

יש לתרץ: יחיד ודאי לא יתפלל שיעשה לו נס, שמי אומר שהוא ראוי לכך, אבל אם האדם מתפלל שהנס יעשה לרבים, אפשר. וכן כל הנוסחאות בתפילה וב"יהי רצון" שאחר ברכת כהנים.

עוד יש לתרץ: יש לחלק בין ניסים שבטבע העולם, כפי שהיו מלחמות החשמונאים, שעל זה אפשר לבקש, לבין ניסים שלא בטבע העולם, דוגמת, להחליף נקיבה בזכר, וצריך להזהר בזה. (בכור שור" שבת כא)